

UDK: 272:343.7 (497.6) “1945/1961”
Izvorni naučni rad

ODUZIMANJE IMOVINE KATOLIČKE CRKVE U BOSNI I HERCEGOVINI OD 1945. DO 1961. GODINE

Denis Bećirović
Filozofski fakultet, Tuzla, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: Do 1961. godine komunistička vlast je usvojila set pravnih propisa na bazi kojih je država pristupila oduzimanju imovine Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini. Riječ je o desetinama zakona, uredbi i odluka kojima je ex lege, putem pravnih mehanizama konfiskacije, nacionalizacije, sekvestracije i eksproprijacije u raznim oblicima, vršeno podržavljenje imovine Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini. Smanjenje materijalne baze Katoličke crkve i njena pauperizacija bitno će reducirati i obavljanje njenih duhovnih funkcija.

Ključne riječi: Katolička crkva, Jugoslavija, Bosna i Hercegovina, agrarna reforma, nacionalizacija, konfiskacija i eksproprijacija.

Abstract: Up until 1961 the communist government adopted a set of legal orders on the basis of which the state began the confiscation of the property belonging to the Catholic Church in Bosnia and Herzegovina. These were tens of laws, orders and decisions which ex lege, through legal mechanisms of confiscation, nationalisation, sequestration and expropriation in various forms, acquired for the state the property of the Catholic Church in Bosnia and Herzegovina. The decreasing of the material basis of the Catholic Church and its pauperization would significantly reduce the performing of its spiritual functions.

Key words: Catholic Church, Yugoslavia, Bosnia and Herzegovina, agrarian reform, nationalization, confiscation and expropriation.

Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) zasnivala je svoj odnos prema Katoličkoj crkvi na postavkama marksističke teorije, odnosno na shvaćanju da je religija društveno-historijska pojava koja se ne može eliminirati administrativnim mjerama, te da katolicizam u nekim jugoslavenskim zemljama ima dugu tradiciju. Tokom Drugog svjetskog rata KPJ je isticala da vjerska pripadnost ne predstavlja prepreku političkom opredjeljenju. Takav pristup došao je do izražaja i u Proglasu Centralnog komiteta KPJ za podizanje ustanka u kome je bilo naglašeno da “narodi Jugoslavije treba da se ujedine bez obzira na političko i vjersko uvjerenje i da jedinstvenom borbom protjeraju omrznute okupatore iz svoje zemlje”.¹ U odnosu jugoslovenskih/bosanskohercegovačkih komunista prema Katoličkoj crkvi do promjene kursa je, barem što se tiče javne retorike, došlo krajem 1944. godine. Namjesto tolerantnog pristupa, uvažavanja uloge dijela svećenika u antifašističkom pokretu i na toj bazi traženja puteva saradnje, sve češće se o svećenicima Katoličke crkve govorilo kao o saradnicima fašizma, simpatizerima ustaškog pokreta i narodnim neprijateljima.²

Sa završetkom Drugog svjetskog rata državno-partijske strukture u Jugoslaviji (i Bosni i Hercegovini) veći su dio svećenika Katoličke crkve smatrale stvarnim ili potencijalnim državnim neprijateljima. Osim ideoloških razloga, koji su u manjoj ili većoj mjeri bili slični u svim komunističkim partijama, na negativan odnos Komunističke partije Jugoslavije prema Katoličkoj crkvi utjecala je i činjenica da je dio svećenika tokom Drugog svjetskog rata podržavao ustaški pokret. Historijsko iskustvo o učešću dijela svećenika u širenju nacionalne i vjerske mržnje tokom rata bilo je naročito svježe poslije oslobođenja zemlje 1945. godine. Negativan stav partijskih struktura prema njima, najčešće je u dokumentima Komisije za vjerska pitanja opravdavan sljedećim razlozima: da je većina svećenika u toku rata podržavala i saradivala sa ustaškim pokretom Ante Pavelića; da su sa ostalim reakcionarnim elementima širili neprijateljsku propagandu protiv narodnooslobodilačkog pokreta; da su počinili ratne zločine i širili mržnju protiv drugih nacija i vjera; da su koristili svaku priliku za diskreditaciju novog društvenog poretka; da su štitili i održavali veze sa ratnim zločincima, te da su bili povezani sa neprijateljskom ustaškom emigracijom u inozemstvu.³ Kampanja protiv svećenika Katoličke crkve kulminirala je nakon objave Pastirskog pisma u oktobru 1945. godine. Ilustrativan primjer ove kam-

---

¹ Branko Petranović, “Aktivnost rimokatoličkog klera protiv sređivanja prilika u Jugoslaviji (mart 1945-septembar 1946)”, *Istorija XX veka*, Beograd, 1963, 265.

² Ivo Goldštajn, *Hrvatska 1918-2008*. Zagreb: 2008, 424.

³ Arhiv Jugoslavije (AJ), Fond: Savezna komisija za vjerska pitanja (SKVP), 144-10-164. Odnos verskih zajednica prema državi. Materijali sa savjetovanja, 1954.

---

panje predstavlja i jedan članak u *Vjesniku*, objavljen krajem oktobra 1945. godine, a u kojem je stajalo: “gdje su čuvari vjere i morala bili tijekom protekle četiri godine? Kako su tada vladali pastiri svojih stada? Koji je od biskupa Katoličke crkve u Hrvatskoj ili Jugoslaviji podigao svoj glas protiv onog nemilosrdnog i zvjerskog klanja, što su ga vršili ustaše u Hercegovini, Bosni, Lici, Dalmaciji i drugdje nad nevinim Srbima, Hrvatima, Židovima i Ciganima? Što su oni učinili da spriječe mučenje i svirepo ubijanje ljudi, žena i zaista nevine djece po zloglasnim logorima u Jasenovcu, Staroj Gradiški i drugima”.⁴

S druge strane, nepovjerenje Katoličke crkve u komunističku vlast u Jugoslaviji (i Bosni i Hercegovini) bilo je duboko ukorijenjeno. Ateistički pogled komunista na svijet i njihov program još iz najranije faze djelovanja, iz razdoblja monarhističke Jugoslavije, predviđao je neke mjere koje se nisu sviđale Katoličkoj crkvi. To se posebno odnosi na programske odrednice o odvajanju vjerskih zajednica od države i škole, oduzimanje crkvene imovine, te postupno uklanjanje vjerskih zajednica iz političkog života. Ne prihvatajući komunističku, a time i ateističku ideologiju jugoslovenskih komunista, biskupi su na Biskupskoj konferenciji 1936. godine komunizam okarakterizirali kao opasnost za vjeru i civilizaciju. Na istom fonu je i zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac početkom 1943. godine uputio okružnicu svećenstvu u kojoj je tražio da oni prednjače u borbi protiv komunizma. Slične teze nadbiskup Stepinac je ponovio i u svojoj propovijedi 18. marta 1945. godine, osuđujući komunistički nauk i zalažući se za slobodu Katoličke crkve, kao i za pravo hrvatskog naroda na samostalnu državu. Šest dana poslije, Biskupska konferencija u Zagrebu donijela je poslanicu u kojoj je osudila postupke partizanskog pokreta. U njoj se najoštrije protestuje protiv ubijanja katoličkih svećenika i vjernika, a Nezavisna država Hrvatska se predstavlja kao trinaeststoljetna težnja hrvatskog naroda za samostalnom državom.⁵ Nakon okončanja Drugog svjetskog rata Katolička crkva je nastavila sa otvorenim izražavanjem svojih antikomunističkih pogleda i stavova. Objavljivanjem pastirskog pisma, 20. septembra 1945. godine, sukob između vlasti i katoličkog svećenstva dobio je novi zamah. U navedenom pismu su kritizirane započete reforme i politika strogog odvajanja vjerskih zajednica od države.⁶ Ovaj protestni

---

⁴ Berislav Jandrić, *Kontroverze iz suvremene hrvatske povijesti. Osobe i događaji koji su obilježili hrvatsku povijest nakon Drugog svjetskog rata*. Zagreb: 2006, 57-58.

⁵ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945-1966*. Rijeka: 2004, 7-8.

⁶ Pastirsko pismo je nesumnjivo imalo političku težinu u vremenu kada KPJ još nije uspostavila potpunu vlast u zemlji i kada među velikim silama još uvijek nije bila postignuta puna saglasnost o budućnosti jugoslavenske države. Jugoslavenskim komunistima posebno su teš-

akt Katoličke crkve dostavljan je ne samo vjernicima i organima vlasti u zemlji već i inozemnoj katoličkoj propagandi koja je otvoreno napadala primjenu nedemokratskih metoda i postupaka prema svećenicima u Jugoslaviji.⁷

Slabljenje ekonomske moći i utjecaja Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini započelo je agrarnom reformom, nacionalizacijom i eksproprijacijom crkvenih posjeda i imovine. To je značajno umanjilo njenu ekonomsku snagu. Nacionalizacija crkvenih osnovnih i srednjih škola, zabrana vjerskog obrazovanja u njima i odvajanje teoloških fakulteta od univerziteta uklonilo je Katoličku crkvu iz obrazovnog sistema. Crkvi je poslije ovih mjera ostavljeno nekoliko sjemeništa i dva teološka fakulteta. Komunistička vlast nije uvažavala nikakve specifične elemente kod vjerskih zajednica tretirajući ih potpuno isto kao i druge zemljoposjednike i privatne poduzetnike. Komunisti već u prvim mjesecima nakon oslobođenja zemlje pristupaju ubrzanom donošenju zakonskih propisa kojima ograničavaju imovinu vjerskih zajednica, uključujući i Katoličku crkvu. Nadbiskup Stepinac upozoravao je predstavnike Sjedinjenih Američkih Država da takve mjere ugrožavaju nesmetano djelovanje Katoličke crkve. Aprila 1946. godine obavijestio je američkog konzula u Zagrebu da su crkvene obrazovne i publicističke ustanove ukinute i upozorio na posljedice koje su proisticale iz konfiskacije imovine, zatvaranja sjemeništa, antivjerskog djelovanja u školama, oduzimanja štamparija i represije protiv svećenika.⁸

Konfrontacija Katoličke crkve s komunističkim vlastima otvorila je Pandorinu kutiju iz koje su neprestano izlazili problemi, nesporazumi i sukobi, manjih i većih razmjera, intenziteta i posljedica. Oni su prevazilazili bosanskohercegovačke i jugoslavenske okvire, preivali se na evropsku i svjetsku političku pozornicu, noseći sa sobom vjerske, ideološke, pravne i moralne dileme i sadržaje. U eri hladnog rata oni su često imali neočekivan prijem i reakcije. Zbog toga je otklanjanje ovih nesporazuma bilo veoma sporo, mnogi su se povlačili godinama, predstavljajući stalne tačke

---

ko pale ocjene katoličkih biskupa o tome kako je zavladao “materijalistički i bezbožnički duh, koji se danas javno i potajno, službeno i neslužbeno širi po našoj domovini”. U pismu je, između ostalog, rečeno: “*Mi katolički biskupi Jugoslavije, kao učitelji istine i zastupnici vjere osuđujemo ovaj materijalistički duh, od kojega se čovječanstvo ne smije nadati ničemu dobru. A zajedno s tim osuđujemo i sve one ideologije, i sve one društvene sisteme, koji svoje životne oblike izgrađuju ne na vječnim načelima objave i kršćanstva, nego na šupljim temeljima materijalističke, dakle bezbožne filozofske nauke* (kurziv: D. B.)”. Opšir. Ivan Mužić, *Katolička crkva i Stepinac*. Split: 2003, 301-312.

⁷ AJ, Beograd, SKVP, 144-10-164.

⁸ Dragoljub Živojinović, *Vatikan, Katolička crkva i jugoslovenska vlast 1941-1958*. Beograd: 2007, 495.

sporenja između jugoslavenske vlade, zapadnih zemalja, Vatikana i katoličkog javnog mnijenja.⁹

Nova vlast je ubrzo poslije završetka rata počela donositi nove zakone, ne čekajući ni izbore za Ustavotvornu skupštinu. Tako je u želji da realizira parolu “Zemlja seljacima” krenula u izradu Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji. Državni mediji su pripremili javnost za agrarnu reformu s ciljem mobilizacije seljaštva u njihovom iskazivanju beskompromisnog obračuna s veleposjedničkim i crkvenim vlasništvom nad zemljom. Zakon je izglasala Privremena narodna skupština Demokratske federativne Jugoslavije. Službeno je objavljen 28. augusta 1945. godine, a njegovo izvršenje je trajalo do 1948. godine.¹⁰ Navedeni zakon je ekonomski oslabio Katoličku crkvu, s obzirom da je propisivao prelazak u državno vlasništvo zemljišnih “posjeda crkava, manastira, vjerskih ustanova i svih vrsta zadužbina, svetovnih i verskih”. Sva zemlja “preko 10 hektara njihove ukupne površine njiva, bašti, vinograda, voćnjaka, utrina i šuma” oduzimana je od vjerskih zajednica. Izuzetak u Zakonu je načinjen jedino u pogledu vjerskih objekata “većeg značaja ili veće istorijske vrednosti“, kojima je ostavljeno “do 30 hektara obradive zemlje i do 30 hektara šume”.¹¹

U suštini, taj se zakon zasnivao na dva osnovna principa: 1. zemlja pripada onima koji je obrađuju; 2. dodijeljeno zemljište prelazi u privatno vlasništvo lica koja ga dobivaju. Provođenje agrarne reforme u praksi prepušteno je zemaljskim ministarstvima poljoprivrede. Federalne jedinice su bile obavezne usvojiti zakone za svoja područja, koji su morali biti usklađeni sa saveznim zakonom.¹²

Slijedeći odredbe saveznog Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, Predsjedništvo Narodne skupštine Bosne i Hercegovine donijelo je Zakon o agrarnoj refor-

---

⁹ *Isto*, 316-317.

¹⁰ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945-1966*, 31-33.

¹¹ Osim općih odredbi i prijelaznih naređenja ovaj zakon je strukturiran sa još četiri poglavlja koja su definirala pitanja: eksproprijacije, zemljišnog fonda agrarne reforme i kolonizacije, dodjeljivanja zemlje i sprovođenja agrarne reforme i kolonizacije. S ciljem stvaranja zemljišnog fonda potrebnog za dodjeljivanje zemlje zemljoradnicima koji nemaju zemlje ili je nemaju dovoljno, zakon je propisivao oduzimanje poljoprivrednih dobara: velikih posjeda čija je površina iznad 45 hektara ili 25 do 35 hektara obradive zemlje (oranice, livade, voćnjaci i vinogradi); zemljišnih posjeda u vlasništvu preduzeća, banaka, akcionarskih društava i drugih pravnih lica; vlasnika koji imaju višak obradive zemlje u rasponu od 3 do 5 hektara, kao i od onih zemljišnih posjeda koji su ratu ostali bez sopstvenika i pravnih nasljednika. Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji, *Službeni list DFJ*, god. II, br. 64, 28. 8. 1945, 621-624.

¹² Marijan Maticka, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945-1948*. Zagreb: 47-52.

mi i kolonizaciji u Bosni i Hercegovini.¹³ S ciljem realiziranja ovog zakona u Bosni i Hercegovini usvojeni su Pravilnik o sprovođenju Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji,¹⁴ zatim Uredba o utvrđivanju vlasništva u smislu člana 15 Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, kao i u postupku utvrđivanja vlasništva u zemljišno-knjižnim propisima.¹⁵

Vjerskim je zajednicama u prosjeku oduzeto 85% njihova zemljišta. Primjera radi, Zagrebačkoj nadbiskupiji, kao posebnoj crkvenoj ustanovi (bez župnih posjeda), oduzeto je čak 97% zemljišta (župnih je zemljišta oduzeto 70%). Od oduzete zemlje formiran je zemljišni fond od 1,566.000 ha iz kojega su siromašni seljaci i bezzemljaši dobili 797.000 ha, a ostatak je dodijeljen državnim poljoprivrednim dobrima. Na taj način komunistička vlast je dovršavala proces oblikovanja slobodnog seljačkog posjeda. U pokušaju da očuva svoje posjede, Katolička crkva je stvarala nove župe, pisala predstavke zakonodavnim tijelima, a vršila je i moralni pritisak na agrarne interesante (bacanje prokletstva i slično). S druge strane, Tito je optuživao Katoličku crkvu da ne govori o agrarnoj reformi, već samo o oduzimanju njene imovine, što dodatno govori o dubini nesporazuma.¹⁶

Veliku težinu za državno-crkvene odnose imali su posebno oni zakoni koji su utjecali na otuđivanje crkvene imovine. Osim već spomenutog Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, to su bili: Zakon o konfiskaciji imovine i izvršenju konfiskacije iz 1945, Zakon o nacionalizaciji privatnih preduzeća iz 1946. s izmjenama 1948. i Osnovni zakon o eksproprijaciji iz 1947. godine. Navedenim zakonima oduzimane su Katoličkoj crkvi, pored zemljišnih posjeda, brojne crkvene ustanove, zgrade, štamparije i sl.¹⁷

Imovina Katoličke crkve oduzimala se i na temelju Osnovnog zakona o eksproprijaciji, koji je stupio na snagu 4. aprila 1947. godine.¹⁸ Navedeni zakon je propisivao oduzimanje imovine za potrebe saveznih organa, ustanova i preduzeća, republičkih organa, ustanova i preduzeća, administrativno-teritorijalnih jedinica, te u korist

---

¹³ Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji, *Službeni list FBiH*, god. II, br. 2, 9. 1. 1946, 21-27.

¹⁴ Pravilnik o sprovođenju zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji u Bosni i Hercegovini, *Službeni list FBiH*, god. II, br. 2, 9. 1. 1946, 27-30.

¹⁵ Uredba o utvrđivanju vlasništva u smislu člana 15 Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji u Narodnoj republici Bosni i Hercegovini kao i o postupku sprovođenja u zemljišnim knjigama odluka donesenih po Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji u Narodnoj republici Bosni i Hercegovini, *Službeni list NR BiH*, god. III, br. 52, 26. 11. 1947, 639.

¹⁶ Ivo Goldštajn, *Hrvatska 1918-2008*, 420.

¹⁷ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945-1966*, 39-40.

¹⁸ Osnovni zakon o eksproprijaciji, *Službeni list FNRJ*, god. III, br. 28, 4. 4. 1947, 313-316.

---

zadruga, zadružnih i drugih organizacija radnog naroda.¹⁹ Značajan broj lica kojima je izvršena eksproprijacija nekretnina ostao je bez isplaćene naknade. Zato je Ministarstvo finansija vlade Bosne i Hercegovine sredinom 1951. godine tražilo od sreskih i gradskih narodnih odbora da najozbiljnije sagledaju obaveze države po predmetima eksproprijacije i da u najkraćem vremenu donesu potrebna rješenja u vezi s primljenim predmetima.²⁰

Koliko su bila restriktivna tumačenja Zakona o eksproprijaciji komunistička vlast u Bosni i Hercegovini priznala je tek petnaest godina poslije njegovog donošenja. Na proširenoj sjednici Komisije za vjerska pitanja Bosne i Hercegovine, održanoj u maju 1962. godine, zaključeno je da su neodrživa shvatanja o eksproprijaciji vjerskih objekata samo po sili urbanističko-regulacionih rješenja bez sporazuma sa vjerskim zajednicama. Prema mišljenju Komisije, eksproprijacije vjerskih objekata treba "dogovarati sa nadležnim ovlaštenim vjerskim organom, uz nuđenje obeštećenja i drugih zakonom dozvoljenih vidova protivusluga. U slučaju da se na ovaj način ne postigne sporazum, eksproprijaciju treba sprovesti po postojećim zakonskim propisima, uz prethodno konsultovanje sa sreskom i Republičkom komisijom za vjerska pitanja, posebno kada je u pitanju eksproprijacija crkava i džamija."²¹

Država je od Katoličke crkve naplaćivala i porez na dohodak. Neke od procjena govore da je država u Hrvatskoj na taj način dolazila do 80% novca koji su vjernici davali Katoličkoj crkvi. Problemi su nastajali i kod Zakona o prosjačenju, jer su naročito lokalni organi vlasti taj zakon koristili da zabrane sakupljanje nagrada i darova prilikom blagoslova kuća u božićno vrijeme. Svećenici koji su to radili kažnjavani su zatvorom i novčano. Vlast je ove represivne mjere obrazlagala time da dobrovoljni rad svećenika ne zahtijeva nagradu i da se prilozi ne mogu skupljati izvan crkvenih prostorija. Katolička crkva je to obrazloženje smatrala protuzakonitim. O tome su i katolički biskupi Jugoslavije, krajem jula 1947. godine, pisali Predsjedništvu vlade FNRJ. Međutim, navedeni problemi nisu riješeni ni narednih godina.²²

Snažan udar na imovinu Katoličke crkve došao je i sa Zakonom o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća, objavljenim 6. decembra 1946. godine. Ovim pravnim aktom bila su obuhvaćena privatna privredna preduzeća saveznog i repu-

---

¹⁹ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945-1966*, 40.

²⁰ Arhiv Bosne i Hercegovine (ABH), Fond: Savjet za izgradnju narodne vlasti NR BiH, br. 2. 449/51. Eksproprijacija nekretnina, 14. 7. 1951; br. 1.604/51. Hitno rješavanje predmeta eksproprijacije, 23. 8. 1951.

²¹ ABH. KZVP, 23/1962, Zaključci sa proširene sjednice Komisije za vjerska pitanja Narodne republike Bosne i Hercegovine, 16. 5. 1962.

²² Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945-1966*, 40-41.

bličkog značaja u 42 privredne grane. Zakon je predviđao da svako preduzeće nakon akta nacionalizacije postane državno privredno preduzeće, koje na sebe preuzima obaveze nacionaliziranog privatnog preduzeća do visine njegove aktive. Naknada vlasnicima nacionaliziranih preduzeća, prema sadržini ovog zakona, isplaćivala se preko državnih obveznica. Međutim, članom 14 spomenutog zakona propisano je da se naknade neće davati “za nacionaliziranu imovinu koja je služila socijalnim, humanim, kulturnim i sličnim svrhama“, što je posebno pogodilo vjerske zajednice.²³ Nakon eliminiranja krupnog kapitala tokom prve nacionalizacije u aprilu 1948. godine uslijedila je i druga nacionalizacija kojom su bila obuhvaćena preduzeća lokalnog značaja i trgovine na malo (kreditna i osiguravajuća preduzeća, rudnici, bolnice, banje i lječilišta, sanatoriji, hoteli, magacini, pilane, ciglane, električne centrale itd.).²⁴

Novi talas oduzimanja crkvene imovine, također u sklopu nacionalizacije, posebno je pogodio imovinu Katoličke crkve u gradovima i naseljima gradskog karaktera. Zakonom o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta iz 1958. godine izvršeno je oduzimanje i podržavljenje svih najamnih zgrada, poslovnih zgrada, stanova i poslovnih prostorija u svojini građana, građanskih pravnih lica, društvenih organizacija i drugih udruženja građana.²⁵

Zakonom o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta Katoličkoj crkvi je oduzet veći dio od preostale imovine nakon provedbe agrarne reforme, te po zakonima o konfiskaciji i eksproprijaciji. Stanovi, poslovni prostori i građevinsko zemljište bili su jedina preostala privatna imovina Katoličke crkve koja je imala značajniju vrijednost. Ovakve mjere komunističkih vlasti nisu doprinosile poboljšanje državno-crkvenih odnosa, iako je poslije kod same provedbe nacionalizacije bilo

---

²³ Zakon o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća, *Službeni list FNRJ*, god. II, br. 98, 6. 12. 1946, 1244-1247.

²⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća, *Službeni list FNRJ*, god. II, br. 35, 29. 4. 1948, 433.

²⁵ Prema odredbama Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta trebalo je nacionalizirati: 1) najamne stambene zgrade, odnosno zgrade u građanskoj svojini sa više od dva stana ili sa više od tri mala stana, 2) stambene zgrade i stanove kao posebne dijelove zgrada, koji su u svojini građanskih pravnih lica, društvenih organizacija i drugih udruženja građana, 3) poslovne prostorije u svojini građanskih pravnih lica, društvenih organizacija i drugih udruženja građana, ako ne služe njihovoj odobroj djelatnosti, 4) višak preko dva stana u svojini jednog građanina, 5) poslovne prostorije u stambenoj zgradi u svojini građana. Odredbe ovog zakona nisu primjenjivane na zgrade i prostorije koje su služile vjerskim zajednicama za vršenje njihove vjerske djelatnosti, kao što su vjerski objekti i vjerske škole. Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta, *Službeni list FNRJ*, god. XIV, br. 52, 31. 12. 1958, 1221-1223.

određenih popuštanja od strane državnih vlasti kako bi se pokazala politička spremnost za normaliziranje odnosa.²⁶ Tako se, pored ostalih, Zakonom o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta bavilo i Savezno izvršno vijeće. U dopisu koji je 18. jula 1959. godine upućen predsjednicima izvršnih vijeća narodnih republika ovaj izvršni organ vlasti upozorava da ne treba dopustiti zloupotrebe Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta “zbog nekog tobožnjeg ograničavanja materijalne baze crkve.” Uz to, skrenuta je pažnja na političku štetnost nacionalizacije objekata koji su potrebni za obavljanje redovne vjerske djelatnosti, a koji su i zakonskim propisima izuzeti od nacionalizacije.²⁷

Navedenu politiku komunističke vlasti prema vjerskim zajednicama dijelom je omogućila i relativno široka podrška masa komunističkom režimu. Nema sumnje da je nova vlast u Jugoslaviji, pa i u Bosni i Hercegovini, uživala popularnost koja je bila veća nego u bilo kojoj istočnoevropskoj državi. Komuniste su mnogi građani smatrali zaslužnima za oslobođenje zemlje i zaustavljanje politike međunacionalnog ubijanja. Pozivanje na ravnopravnost i jednakost u siromašnoj zemlji, kao i propagandistički slogani i mobilizatorske pjesme (poput pjesme “Padaj silo i nepravdo ... Svanuo je i naš dan”) nailazili su na plodno tlo u Jugoslaviji (posebno u Bosni i Hercegovini). Pa ipak, ispod paravana izgradnje novoga društva bilo je dosta i onih koji su bili krajnje nezadovoljni, razbaštinjeni i obespravljeni. “Kredit” koji su komunističke vlasti imale u dijelu naroda dosta se brzo trošio.²⁸

Rezimirajući rezultate nacionalizacije vjerskih objekata u Narodnoj republici Bosni i Hercegovini, Komisija za vjerska pitanja ove republike u 1961. godini konstatira da je postupak oko nacionalizacije najamnih zgrada i građevinskog zemljišta vjerskih zajednica uglavnom završen na općinskom, sreskom i republičkom nivou. Broj nacionaliziranih objekata Katoličke crkve do 1. septembra 1961. godine prikazan je u tabeli br. 1.²⁹

---

²⁶ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945-1966*, 199-200.

²⁷ AJ, SKVP, 144-32-324. Dopis Saveznog izvršnog vijeća prema predsjednicima izvršnih vijeća narodnih republika, 18. 7. 1959.

²⁸ Ivo Goldštajn, *Hrvatska 1918-2008*, 422.

²⁹ Za konstruiranje tabele br. 1. korišteni su podaci iz: ABH, KZVP, kut. 13, br. 195/61. Stanje nacionalizacije vjerskih objekata u Narodnoj republici Bosni i Hercegovini, 7. 11. 1961.

NACIONALIZACIJA OBJEKATA KATOLIČKE CRKVE U BOSNI I HERCEGOVINI		
Naziv zajednice	Broj objekata prije nacionalizacije	Broj nacionaliziranih objekata
Katolička crkva	?	36 (23 cijele zgrade, 10 posebnih dijelova zgrada i 3 samostalne poslovne zgrade)

Tabela br. 1. Prikaz nacionalizacije objekata Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1961. godine

Poslijeratna vlast nije ostavila sveobuhvatne pokazatelje o oduzimanju imovine Katoličke crkve u svim bosanskohercegovačkim srezovima i općinama. Korisne podatke o tome posjedujemo samo za neke općine i srezove u Bosni i Hercegovini. Primjera radi, na terenu općina Kiseljak, Fojnica i Kreševo Katolička crkva je imala: a) 6,083.615 m² zemljišta raznih kultura; b) samostana 2; c) crkava 6; d) zgrada župskih ureda 5; e) ostalih stambenih i drugih zgrada 6; f) kapela 12. Različitim zakonskim mjerama od 1945. do 1961. u ovim općinama je oduzeto: a) 333.090 m² agrarnom reformom; b) 11.080 m² eksproprijacijom; c) 5.425 m² nacionalizacijom iz 1959. godine; d) 2 zgrade nacionalizacijom iz 1959. godine. U općini Vareš Katolička crkva je posjedovala 498.660 m² zemljišta, a agrarnom reformom je izgubila 334.100 m².³⁰ Više od polovine zemljišta Katoličkoj crkvi je oduzeto i u srezu Zenica. U ovom srezu je od ukupno 2,285.336 m² do 1960. godine oduzeto 1,664.116 m² zemljišta.³¹

Jedan dio pokazatelja o oduzimanju zemljišta Katoličke crkve u srezu Banja Luka prikazan je u tabeli br. 2.³²

---

³⁰ ABH, KZVP, kut. 9, br. 395/1960, Pregled o imovini vjerskih zajednica na terenu sreza Sarajevo, 1960.

³¹ ABH, KZVP, kut. 9, br. 395/1960, Informacija o položaju vjerskih zajednica na teritoriji Narodnog odbora sreza Zenica, 8. 12. 1960.

³² Tabela br. 2. konstruirana je na bazi podataka sadržanih u: ABH, KZVP, kut. 9, br. 395-1/60.

ODUZIMANJE IMOVINE KATOLIČKE CRKVE U SREZU BANJA LUKA OD 1945. DO 1960. GODINE						
Općina	Imovina do 1945. god.		Oduzeta imovina od 1945. do 1961. god.		Imovinsko stanje u 1961. god.	
	Zemljište u dunum.	Vrijedn. u din.	Zemljište u dunum.	Vrijedn. u din.	Zemljište u dunum.	Vrijedn. u din.
Banja Luka	240	24.000	120	12.000	120	12.000
Kotor-Varoš	130	221	0	0	130	221
Srbac	?	?	?	?	?	?
Bosanska Gradiška	38	306	2	60	35	246
Prnjavor	50	400	0	0	50	400
Laktaši	650	5.870	580	5.800	70	700
Dobrnja	?	?	?	?	?	?
Krupa na Vrbasu	?	?	?	?	?	?
Bronzani Majdan	30	80	0	0	30	80
Ivanjska	410	2.052	250	1.260	160	793

Tabela br. 2. *Oduzimanje zemljišta Katoličke crkve u srezu Banja Luka
od 1945. do 1960. godine*

U ovoj informaciji uključena su ona zemljišta koja su oduzeta agrarnom reformom i konfiskacijom. Pregled imovine je sačinjen po općinama tako da su crkve i njihova imovina sumirane za jednu općinu. U pregled imovine nisu ušle kao crkveni objekti niti je iskazana njihova vrijednost. Također, u tabelu nije "unijeta općina Skender Vakuf jer na njenom terenu nema imovine vjerskih zajednica".³³ Dostupni podaci u tabeli br. 2. govore da je u srezu Banja Luka od 1945. do 1961. godine najveći broj dunuma zemljišta u apsolutnom iznosu oduzet u sljedećim općinama: Lak-

³³ ABH, KZVP, kut. 9, br. 395-1/60, Dopis Narodnog odbora sreza Banja Luka prema Komisiji za vjerska pitanja Bosne i Hercegovine o stanju imovine vjerskih zajednica, 17. 11. 1960.

taši (580 dunuma), Ivanjska (250 dunuma), Banja Luka (120 dunuma) i Bosanska Gradiška (2 dunuma).

Republička komisija za vjerska pitanja 6. decembra 1960. godine informirala je Saveznu komisiju za vjerska pitanja o razmjerama oduzimanja imovine vjerskih zajednica. Tom prilikom je rečeno da obim i vrijednost imovine vjerskih zajednica, koji je u Bosni i Hercegovini prešao u društvenu svojину, nije tačno poznat, jer još nije potpuno sređena imovinsko-pravna evidencija općenarodne imovine.³⁴ Zbog toga, Komisija za vjerska pitanja Bosne i Hercegovine nije mogla utvrditi precizne podatke o tendenciji kretanja nepokretne imovine Katoličke crkve u vremenskom periodu od 1945. do 1961. godine.³⁵ Dostupni podaci o oduzimanju imovine Katoličke crkve u nekim srezovima Bosne i Hercegovine prikazani su u tabeli br. 3.³⁶

ODUZIMANJE IMOVINE KATOLIČKE CRKVE U SREZOVIMA BOSNE I HERCEGOVINE OD 1945. DO 1961. GODINE						
Srez	Imovina do 1945. god.		Oduzeta imovina od 1945. do 1961. god.		Imovinsko stanje u 1961. god.	
	Zemljište u dunumima	Broj zgrada	Zemljište u dunumima	Broj zgrada	Zemljište u dunumima	Broj zgrada
Banja Luka	6.470	47	5.780	28	690	19
Bihać	?	3	?	1	?	2
Brčko	3.850	17	500	2	3.350	15
Doboj	2.540	65	1.440	44	1.100	21
Jajce	46	?	0	1	46	?

³⁴ ABH, KZVP, kut. 9, br. 157/60. Kler i religija u Narodnoj republici Bosni i Hercegovini.

³⁵ ABH, KZVP, kut. 9, br. 395/60. Podaci o materijalnom stanju vjerskih konfesija.

³⁶ Tabela br. 3. sastavljena je na bazi podataka iz: ABH, KZVP, kut. 9, br. 157/60; ABH, KZVP, kut. 9, br. 395-6/60; ABH, KZVP, kut. 9, br. 395-5/60; ABH, KZVP, kut. 9, br. 395-12/60.

Mostar, Tuzla, Livno, Goražde i Prijedor	?	?	?	?	?	?
Sarajevo	6.700	34	590	13	6.290	21
Zenica	2.285	?	1.664	?	621	?

Tabela br. 2. *Oduzimanje imovine Katoličke crkve u srezovima Bosne i Hercegovine od 1945. do 1961. godine*

Komisija za vjerska pitanja Bosne i Hercegovine prilikom dostavljanja navedenih podataka skrenula je pažnju da nedostaju podaci iz pet srezova (Tuzla, Mostar, Livno, Goražde i Prijedor). U izvještajima iz ova četiri sreza je navedeno kako sreski organi “uopšte ne raspolazu odnosnim podacima”. Neki srezovi su dostavili nepotpune podatke (Zenica, Jajce i Bihać), što, također, otežava rasvjetljavanje ove problematike. Ipak, i ovakvi nepotpuni podaci predstavljaju korisnu osnovu za istraživanje, na bazi kojih se može doći do određenih zaključaka. Tabelarni pokazatelji govore da je u razdoblju od 1945. do 1961. godine najveći broj dunuma zemljišta u apsolutnom iznosu oduzet u sljedećim srezovima: Banja Luka (5.780 dunuma), Zenica (1.664 dunuma), Doboj (1.440 dunuma), Sarajevo (590 dunuma) itd.

Nezadovoljni radikalnošću i nepravilnostima u procesu oduzimanja nepokretne imovine, predstavnici Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini upućivali su brojne žalbe i dopise nadležnim organima vlasti. Broj žalbi koje su dolazile iz Katoličke crkve naročito se povećao nakon usvajanja Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta.

Najčešće intervencije predstavnika Katoličke crkve odnosile su se na povrat nepokretne imovine koja je u prvim poslijeratnim godinama oduzeta od ove vjerske zajednice. Tako je o potrebi vraćanja Franjevačkog samostana u Fojnici i njegovog uređenja kao spomenika kulture pisao i gvardijan fra Branko Kirlić. U pismu upućenom 10. decembra 1958. godine Saveznoj komisiji za vjerska pitanja on ističe:

“Franjevački Provincijalat u Sarajevu na molbu druga Đure Pucara ustupio je naš samostan u Fojnici za potrebe JNA u jednom teškom momentu za našu zemlju. Obećano je tom zgodom da će JNA iseliti iz zgrade samostana čim te teške prilike prestanu i da će predati zgradu u istom stanju popravljenu. JNA je uselila u samostan 8. XI. 1949. Motiv useljavanja davno je prestao. Naša zemlja ostala je pošteđena od strahota koje su

nam prijetile, ali JNA još i danas drži zgradu u svom posjedu. Najljepše molimo i Vašu pomoć i intervenciju, da se ovo pitanje uredi s predstavnicima JNA i da se samostanska zgrada preda vlasniku Franjevačkom samostanu u Fojnici. Razlozi radi kojih ovo molimo jesu:

1. Osoblje Franjevačkog samostana u Fojnici od 1949. godine do danas stanuje u staroj samostanskoj zgradi, za koju stručne komisije kažu, da je neuporabiva i da je opasno po život u njoj stanovati.
2. U staroj samostanskoj zgradi nalazi se samostanska biblioteka, koja se radi ruševnosti zgrade mora osigurati [...] To nije moguće dok je zgrada nastanjena.
3. Drug Đuro Pucar prigodom preuzimanja zgrade izjavio je, da se zgrada uzima samo dotle dok vanjsko-političko stanje za našu državnu zajednicu bude takovo, kakvo je onda bilo. [...]

Molimo da zgrada bude povraćena u ispravnom stanju, bolje rečeno, u stanju u kakvom je bila kada su u nju uselile jedinice JNA. Ovdje smo slobodni napomenuti da i ovo, da od 1949. god. do danas JNA nije Upravi samostana u Fojnici platila ni jedan dinar kirije za držanje samostana i gospodarskih zgrada. [...] Ovo napominjemo jer su jedinice JNA godine 1954. napustile samostan u Kreševu i to u neuseljivom stanju, a da ništa nisu učinile da se samostanu namire troškovi, koji su nastali njihovom upotrebom zgrade. [...] Za povoljno rješenje ovog za nas životnog pitanja bit ćemo naslovu uvijek zahvalni.”³⁷

Karakteristična predstava, koja govori o postupku otuđivanja crkvene imovine, upućena je od katoličkih biskupa bosanskohercegovačke crkvene pokrajine 15. oktobra 1959. godine. U njoj je traženo od Predsjedništva Narodne skupštine Bosne i Hercegovine da u što kraćem roku obezbijedi vraćanje “Nadbiskupskog (provincijalnog) bogoslovskeg sjemeništa u Sarajevu (ulica Svetozara Markovića), vlasništvo Nadbiskupskog Ordinarijata u Sarajevu.” U predstavi je, pored ostalog, stajalo i sljedeće:

“ [...] Prostorije Nadbiskupskog (provincijalnog) bogoslovskeg sjemeništa u Sarajevu, se još od 1945., bez pristanka i privole crkvenih vlasti, najprije do 1945. djelomično (veće sjeverno krilo), a od 1945. do da-

---

³⁷ AJ, SKVP, 144-25-279. Dopis gvardijana Franjevačkog samostana u Fojnici fra Branka Kirlića upućen Saveznoj komisiji za vjerska pitanja, 10. 12. 1958.

nas skoro potpuno, uz izuzetak nekih prostorija u južnom krilu, gdje još stanuje manji broj sjemenišnih poglavara, upotrebljavaju u razne civilne svrhe: s početka za ratnu bolnicu, njemačku i kasnije jugoslovensku, a poslije, sve do danas, za državne prosvjetne i socijalne ustanove. Usljed toga, ostale su sve tri bosansko-hercegovačke katoličke dijeceze (nadbiskupija vrhbosanska, biskupija mostarsko-duvanjsko-trebinjska i biskupija banjalučka) bez mogućnosti, da svoje svećeničke kandidate – bogoslove školuju u svom vlastitom bogoslovskom internatskom učilištu, kako je neprekidno i beziznimno, bilo od izgradnje i otvorenja zavoda, godine 1866., pa sve do godine 1944. Čitava naša crkvena pokrajina ostala je na taj način bez ijednoga zavoda za odgoj hijerarhijskog, dijecezanskog, tzv. svjetovnog klera, i uprave dijeceza bile su prinuđene da uz velike žrtve i neprilike, pa i uz znatnu štetu po crkveno-vjerski život, osobito po katedralnim crkvama, šalju svoj svećenički podmladak u zavode drugih dijeceza i crkvenih i crkvenih pokrajina. [...] Već 1945, odmah iza rata, pokušavalo se od crkvene strane s intervencijom u tom smislu. A 1947. bosanskohercegovački ordinarijati i izrijeком su, pismenom predstavkom, zatražili od tadašnje bosanskohercegovačke republičke vlade da im se zgrada stavi na raspolaganje, kako bi se ponovo u njoj mogli otvoriti bogoslovska škola i internat. Na predstavku nijesu, međutim, uopće dobili odgovora. [...] Pravo je Crkve da slobodno osniva i vodi sjemeništa (crkvene škole), sa stanovišta građanskog zakonodavstva: i onoga internacionalnoga [...] i onoga nacionalnoga [...] po državnom ustavu i, napose i eksplicitno, u Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica od 27. V. 1953, gdje se izrijeком i bez ograničenja priznaje vjerskim zajednicama da bez slobodno osnivaju i vode vjerske škole. U Zakonu o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta se taksativno, među crkveno-vjerskim objektima, koji se izuzimaju od nacionalizacije, navode sjemeništa i vjerske škole (član 11). Na temelju toga potpisani biskupi bosanskohercegovačke crkvene pokrajine žele, odmah, još tokom ove školske godine, ponovo otvoriti Nadbiskupsko bogoslovsko sjemenište u Sarajevu i mole, da im se njegova zgrada, sa svim pripadanim prostorijama i objektima, preda na slobodno raspolaganje. [...] Očito bi to, uz ostalo, puno doprinijelo i toliko potrebnom vjerskom miru i normalizaciji i stabilizaciji odnosa između crkve i države, pa je to još jedan razlog više, što se potpisani biskupi pouzdano nadaju, da će ova predstavka biti pozitivno i ekspeditivno riješena.”³⁸

---

³⁸ AJ, SKVP, 144-33-325. Predstavka uže konferencije bosanskohercegovačkih katoličkih biskupa – Zagreb (prijepis), 15. 10. 1959.

Međutim, Komisija za vjerska pitanja u odgovoru na spomenutu predstavku navodi da još uvijek nije spremna da vrati Nadbiskupsko bogoslovsko sjemenište u Sarajevu. Prema ocjeni Komisije, u trenutku stupanja na snagu Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta (24. 12. 1958) u navedenoj zgradi nije postojala vjerska škola, te je najavljena mogućnost da ista bude nacionalizirana. Nadalje, istaknut je problem da se u ovoj zgradi nalazi Studentski dom “Slobodan Princip – Seljo“, tako da je, prema ocjeni Komisije, “teško sagledati mogućnost preseljenja ovog studentskog doma u druge prostorije”.³⁹

Pitanje crkvene imovine bilo je tema zasjedanja katoličkih biskupa u Zagrebu od 20. do 23. septembra 1960. godine. S tog zasjedanja upućeno je pismo Saveznom izvršnom vijeću putem Savezne komisije za vjerska pitanja. Biskupi su naglasili važnost vraćanja samostana i redovničkih kuća crkvenim redovima i redovničkim družbama. Bez tih objekata, istaknuto je na zasjedanju, njihov je opstanak nemoguć, a s obzirom da redovničke zajednice i po Ustavu i po zakonu imaju pravo egzistirati, to im onda treba vratiti njihove samostane s dvorištima i vrtovima uz te samostane. Također, zatraženo je da sve crkvene objekte koji su prije, dok je Crkva njima raspolagala, služili u crkvene svrhe, ako su područstvljeni ili izvlašteni, trebalo vratiti u posjed Katoličke crkve. Isto tako, biskupi su predložili, da ako su objekti zaposjednuti u svjetovne svrhe, da ih treba isprazniti i staviti Crkvi na slobodno korištenje, uvažavajući kod toga njezin javno-pravni reprezentativni karakter.⁴⁰

U vezi s navedenim, biskupi su apostrofirali da bi trebalo Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta tačnije precizirati, a eventualno i dograditi, tako da vjerske škole i crkvena sjemeništa ne mogu ni u kojem slučaju biti nacionalizirana, naglašavajući da se tih zgrada i zavoda Crkva neće nikada odreći, nego će ih dosljedno tražiti sve dok ih ne dobije. Uz to, Katolička crkva je bezuvjetno tražila da joj se vrate svi objekti za crkveni kult (crkve, kapele, bogomolje) koji su prije služili u vjerske svrhe. Ipak, navedeni apeli nisu imali većeg utjecaja na organe vlasti. Tokom 1961. i 1962. godine nacionalizacija crkvenih zgrada i zemljišta nastavljena je u punom jeku. Crkvi su nacionalizirane zgrade i zemljišta uglavnom u središtima većih gradova.⁴¹

Zbog odredbi Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta više puta je intervenirao i Trapiski samostan “Marija Zvijezda” u Banjoj Luci.

---

³⁹ AJ, SKVP, 144-33-325. Nacrt pisma Komisije za vjerska pitanja Izvršnog vijeća Narodne republike Bosne i Hercegovine kao odgovor na predstavku uže konferencije biskupa sa područja Narodne republike Bosne i Hercegovine, 28. 10. 1958.

⁴⁰ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945-1966*, 203-204.

⁴¹ Isto, 204.

U predstavci od 3. decembra 1960. godine, koju je starješina navedenog samostana "Marija Zvijezda" Tiburcije Penca uputio predsjedniku Federativne narodne republike Jugoslavije Josipu Brozu Titu, zatraženo je da se ovom samostanu vrati jedan dio prostorija i zemljišta neophodnih za elementarno funkcioniranje istog. O kakvim razmjerama poslijeratnog oduzimanja imovine je riječ najreljefnije svjedoči završni dio ove predstavke u kojoj se navodi:

“Od 1945. godine pa do danas agrarnom reformom i drugim mjerama oduzeto je raznih nekretnina u vrijednosti od preko dvije (2) milijarde dinara. Nama je oduzeto 4.764.543 dunuma oranica i šuma. Pored toga, oduzete su brojne gospodarske zgrade, sve vrste radionica od korpara do elektromehaničarskih, mlin sa kapacitetom od nekoliko vagona dnevno, pilana, 3 kompletna samostana i mnogo drugih stvari [...] Povredom materijalnih propisa zakona o nacionalizaciji [...] dolazimo u situaciju da ne možemo ni spavati kao ljudi u prostorijama, koje nam se ostavljaju u samostanu, koji nikako ne može biti predmet nacionalizacije”.⁴²

O žalbama Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini povodom oduzimanja njene nepokretne i pokretne imovine govore i podaci Republičke komisije za nacionalizaciju. Od početka procesa nacionalizacije do novembra 1961. godine Katolička crkva u Bosni i Hercegovini uložila je ukupno devetnaest (19) žalbi na rješenja općinskih komisija za nacionalizaciju. Od ukupnog broja uložених žalbi četiri (4) su pozitivno riješene, a negativno devetnaest (19).⁴³ Istina, krajem pedesetih godina XX stoljeća i unutar državnih organa vlasti bilo je određenih samokritičkih osvrtā na tok primjene Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta. Komisija za vjerska pitanja Bosne i Hercegovine u 1961. godini konstatira da općinske i sreske komisije često nisu vodile računa o sprovođenju zacrtane državne politike o nacionalizaciji vjerskih objekata. Zbog toga su, prema ocjeni Komisije, i zahtjevi za vraćanje vjerskih objekata u većini slučajeva opravdani, s obzirom da je riječ uglavnom o obezbjeđenju najnužnijih poslovnih i stambenih prostorija.⁴⁴ ■

---

⁴² AJ, SKVP, 144-56-446. Predstavka za denacionalizaciju koju je u ime Trapiskog samostana "Marija Zvijezda" u Banjoj Luci uputio starješina Tiburcije Penca, 3. 12. 1960.

⁴³ ABH, KZVP, kut. 13, br. 195/61, Stanje nacionalizacije vjerskih objekata u Narodnoj republici Bosni i Hercegovini, 7. 11. 1961.

⁴⁴ Isto.

THE CONFISCATION OF THE PROPERTY OF THE CATHOLIC CHURCH IN BOSNIA AND HERZEGOVINA FROM 1945 TO 1961

Summary

During the post-war period the communist government, through tens of laws, orders and decisions, without compensation or with promised but never fulfilled compensation, acquired for the state a great part of the property of the Catholic Church. The weakening of the economical power and influence of the Catholic Church in Bosnia and Herzegovina began with the agrarian reform, nationalization and expropriation of Church land and property. Especially difficult for the relations between the Church and the State were those laws which influenced the expropriation of Church property. Apart from the Law on agrarian reform and colonisation, those were also the Law on the confiscation of property and the execution of the confiscation from 1945, the Law on the nationalization of private businesses from 1946, with changes from 1948, and the Basic law on expropriation from 1947. Through the mentioned and other laws the state confiscated from the Church, apart from the land possessions, numerous Church institutions, buildings, printing presses etc. The Catholic Church lodged many complaints to the authorities against the appropriation of its mobile and immobile property. The communist government was accused that it wanted to destroy the material basis of the Catholic Church and thus to disable it from performing its spiritual functions. Despite of this, these complaints did not help the Catholic Church to preserve its mobile and immobile property ■